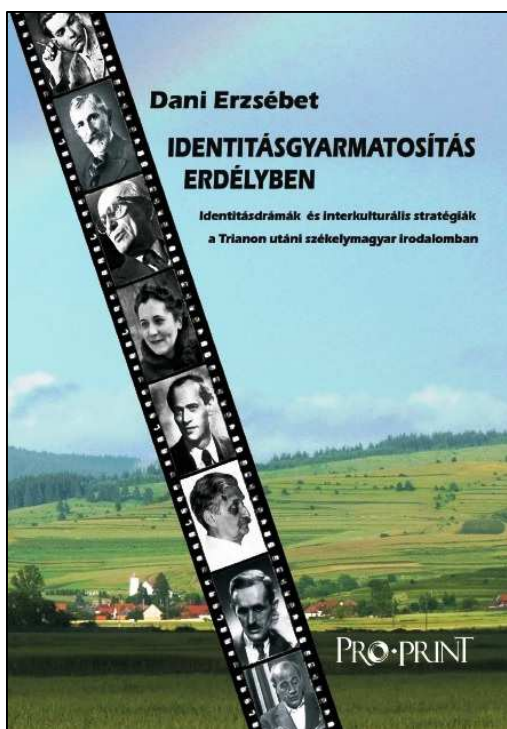

Az azonosságtudat keresésének útjai a székelymagyar irodalomban

Dani Erzsébet
 Identitásgyarmatosítás Erdélyben : Identitásdrámák és interkulturális stratégiák a Trianon utáni székelymagyar irodalomban. – Csíkszereda : Pro Print Könyvkiadó, 2015. – 288 p.
 ISBN 978-606-556-080-2

Identitásgyarmatosítás Erdélyben címmel jelent meg Dani Erzsébet újabb könyve¹ a csíkszeredai Pro Print könyvkiadó gondozásában. Az *Identitásdrámák és interkulturális stratégiák a Trianon utáni székelymagyar irodalomban* alcímet viselő kötet az irodalom reagálását vizsgálja a kiélezett interkulturális helyzetben. A tudományos alaposággal megírt könyv ugyan székelymagyar szépirodalmi munkákra összpontosít, arra, ahogyan azokban az erdélyi magyarság interkulturális identitásmenedzselési stratégiái megjelennek, de multidiszciplináris közelítést alkalmaz, modern elméletek felvontatásával.

Az elmúlt évtizedekben több identitáselmélet született a különféle tudományterületeken. Az *Európai Unió* életében is kiemelt szerephez jut ez a kérdéskör, különösen a nemzeti identitás kérdése. A magyar identitás önmagában is igen sokrétű kérdés, hiszen a két világháborút követő világpolitikai döntések nyomán a magyarságot közismerten súlyos történelmi traumák érték: a korábban viszonylag egységes kárpát-medencei magyar kultúrát széttördelték, és kétharmad részben beletagolták más kultúrákba. A székely ember mindig markáns jelenlétet képviselt a Kárpát-medencében, Trianont követően is többszámú magyarságként őrizte meg magát. Helyzete mégis megváltozott: míg korábban nemzet-azonos kultúrán belül fogalmazta meg magát, addig Trianon után szembekerült egy beolvasztó szándékú állami és kulturális gépezettel, és ez most már merőben más jellegű identitásmenedzselési stratégiákra kényszerítette.

A szerző nem tekinti elsődleges feladatának a trianoni trauma taglalását, erre csak a záróösszegző fejezetben tér ki. Munkája elején a kárpát-medencei magyar közösség kultúrájára hatást gyakorló történelmi tényezőket vázolja fel. A választott művek is csak áttételesen érintik Trianont, inkább azzal foglalkoznak, milyen nemzeti és kulturális azonosságtudatbeli kálváriát okoz az impériumváltás. Dani Erzsébet monográfiájának középpontjában az erdélyi magyar irodalmon belüli székelymagyar irodalom jeles képviselőinek a téma szempontjából legrelevánsabb művei állnak. Ignác Rózsától a *Született Moldovában* és *Anyanyelve magyar*; Nyirő Józseftől *Az én népem*, a *Néma küzdelem* és az *Uz Bence*; Tamási Árontól az *Ábel és Szülőföldem*; Böződi Györgytől a *Romlás*; Balázs Ferentől *A rög alatt*; Benedek Elektől

¹ Előző monográfiájáról (Székelyföldi intézményi sors: két meghatározó kulturális közgyűjtemény történetének tükrében, Argumentum, Budapest, 2015) Bényei Miklós írt recenziót a TMT 2015 decemberi számában.

az *Édes anyaföldem!*; László Dezsőtől *A kisebbségi élet ajándékai* és Kacsó Sándortól a *Vakvágányon* című regényeket, szociográfiai írásokat, tanulmányköteteket vizsgálja. A könyv a felsorolásból láthatóan foglalkozik a székelymagyar identitás mellett a szórványban élő magyarság (pl. a Mezőségben és Aranyosszékben – ilyen a *Néma küzdelem* és *A rög alatt*) és a régi időkben elvándorolt székelység (amilyenek a moldovai csángók – *Született Moldovában*) identitáskérdéseivel és interkulturális identitásmenedzselési stratégiáival is.

A felsorolt művek jelen kontextusbeli értelmezéséhez, illetve újraértelmezéséhez elméleti háttérként az asszimilációs elméletek közül Yinger és Hess modelljét, a plurális társadalmakra vonatkozóan az Ashworth-Graham-Tunbridge-féle identitáspolitikai tipológiát használja; az identitáselméletekből az Eriksen-, Bloom-, Plamenatz-, Smith- és Csepeli-modelleket. Assmann kulturálisemlékezet-fogalmát, Bhabha koloniális-posztkoloniális elméletének bizonyos kategóriáit is kiemeli.

A felhasznált elméletek mentén, a szépirodalmi művek tüzetes vizsgálata, elemzése során identitástípusokat, illetve típusjellemzőket tár fel a szerző. Az elemzett irodalmi művek nem megjelenésük sorrendjében követik egymást. Tamási *Ábelje* nyitja a sort, aki a természeti természetes székely típusát testesíti meg. Nyíró *Uz Bencéje* a székely emberrel ősidők óta társított leleményesség, agyafúrtság, tréfacsinálás archetípusa. Ezt követően a szerző olyan műveket vesz górcső alá, amelyekben egyre árnyaltabb lesz az identitásdrámaképlet, és ezekben egyre összetettebb interkulturális kommunikációs helyzetek mozognak. A székelység elszegényedése, az elrománosodás és a kivándorlás, a szülőföldelhagyás, a magyar arisztokrácia román jobbágyot favorizáló nemzetrontó önzése, a beolvasztási politikát szolgáló román bankpolitika, és a székely széthúzás is ott van az elemzett irodalmi példákban. Ezekben a regényekben és szociográfiákban az identitásválságmenedzselés és az identitáskolonizálódási készség vagy éppen az ezzel való tudatos szembeszegetés példái változatos képet mutatnak, sokféle átmenetet is felvonultató, színes skálán mozognak. Az azonosságtudati válságmenedzselés leggyakoribb túlélési stratégiája, Homi K. Bhabha bevett kategóriájával fogalmazva, a mimikri, mely szerint a gyarmatosító és a gyarmatosított közötti kapcsolatban a gyarmatosított úgy tesz, mintha elfogadná a gyarmatosító kultúráját, viselkedését, felvenné szokásait. E viselkedésnek három eredménye lehet: valójában így rejtve maradva őrzi és védi a

saját kultúráját; miközben megjátssza a látszólagos alkalmazkodást, közben maga is átalakul valamennyire a gyarmatosító kultúra hatása alatt; ebben a folyamatban keverék kulturális reflexsor alakulhat ki. Két jellegzetes típus azonban többnyire jelen van a feldolgozott történetekben: a kolonizálhatatlan identitással rendelkező székelymagyar és az identitáselhagyó konformista.

Dani Erzsébet tanulmánykötete irodalmi szövegekkel dolgozik, de nem óhajt irodalmi diskurzus lenni. Inkább tekintendő az interkulturális kommunikációt középpontba állító kultúratudományi diskurzusnak. Az *Identitásgyarmatosítás Erdélyben* az elméleti terminológiák újszerű alkalmazásával (ezen elméletek fényében még nem vizsgálták a felvett irodalmi szövegeket), eredeti fogalmak megalkotásával (amilyen az „identitásgyarmatosítás”), az irodalmi művek mélyén rejlő szellemiség feltárásával mutat rá, egyedülálló módon arra, mit jelent a történelmi trauma következményeként identitástörülésre ítélt kisebbségként küzdeni az önazonosságért, a kulturális fennmaradásért, s arra is, milyen árat kell fizetnie annak, aki e küzdelmet feladja.

Kőpataki Krisztina

A tudás személyessége

Régóta gondolkodom azon, hogy az irodalomtudomány, a történetírás, a néprajz és a többi „kultúratudomány” miben különbözik alapvetően a természettudományoktól vagy az olyan társadalomtudományoktól, mint a jogtudomány, a közgazdaságtan vagy a szociológia. Végül is arra az eredményre jutottam, miszerint a megszerzett és felkínált tudás személyességében: abban, hogy nem akarja elkerülni, kiküszöbölni a tudományos munka és a tudományos eredmények tárgyilagos világából a személyiség kezdeményező és rendező szerepét, azt, hogy a rendszerezett tudás mögött nem pusztán valamiféle információszerző és ezeket az információkat rendbe tévő, minél inkább személytelen intellektuális munka (és tudás) áll, hanem személyes érdeklődés, tapasztalat, meggyőződés. Ez szabhatja meg szerintem a „kultúratudományok”, a „szellemtudományok”, mondjam így: „lelkület” – az „ars scientiae”-t. Dani Erzsébet *Identitásgyarmatosítás Erdélyben* című könyve ilyen tudós munka: nemcsak a megszerzett tudás, a kicédulázott könyvek és folyóiratok könyvtárnyi tömege áll mögötte, hanem a személyes érdekelttség is, az, hogy a szerző lelki és morális értelem-

ben kötődik ahhoz a tárgyhoz, tudniillik az erdélyi magyarság, közelebbről a székely nép történetéhez, kultúrájához, amelyet kutat és bemutat, összefoglal és analizál. És természetesen személyesen kötődik ennek a kultúrának a hősi képviselőihez, olyanokhoz, mint Benedek Elek, Tamási Áron, Nyírő József, Balázs Ferenc és a többiek. Mindez számára személyes ügyet jelent. A tudományos adalékok tengernyi sokaságát és az elemző biztonsággal az olvasó elé tárt műértelmezéseket valójában ez a személyes érdeklődés és érdekelttség fogja össze, ez ad számukra a tudományos elemzéseknél talán fontosabb és meggyőzőbb szellemi erőt. Ahogy Dani Erzsébet megkeresi és megtalálja az irodalmi művek mélyén kibontakozó szellemi értékeket, így a kulturális emlékezetet és

az identitást kifejező szellemiséget, az valóban azt a meggyőződést erősíti meg az olvasóban (bennem is), hogy bizony a szépirodalom, az írói sorok, maga az irodalmi kultúra nemcsak a tudományos kutatás tárgya lehet, hanem egy emberi közösség (ezúttal nevezetesen az erdélyi magyarság, a székely nép) közösségi életének és lelki életének, nemzeti identitásának fenntartója, védelmezője is. Ezért ajánlom az Erdélyt szerető, az erdélyi magyarság élete iránt érdeklődő olvasó figyelmébe ezt a kutatói szorgalommal, tudósi elmélyedéssel és nemzeti felelősségtudattal megírt könyvet.

(Pomogáts Béla)